

tako niti romantičare, koji su popularizirali Grič. Kao što Križevce ne nazivamo Cris, Viroviticu Wereuzha, Koprivnicu Caproncha, Samobor Zumbur, Vukovar Valkow — primjeri bi se bez osobite teškoće mogli nabrajati i dalje — tako isto nema razloga da odbacimo hrvatski naziv Gradec za volju nekih iskvarjenih naziva. Dakako, da pri toj općenitoj uobičajenoj praksi ne ćemo pitati, da li je »protezanje imena Gradec na grad Zagreb dovoljno dokumentirano...« (47), kao što to čini H., jer to ni u drugim slučajevima kod filološke argumentacije nismo pitali. Nije nas dapače ni smetalo, ako se danas upotrebljava naziv, koji se u Srednjom vijeku uopće nijee upotrebljavao.

Čini mi se, da bi jednom doista ta besplodna diskusija o imenu Zagreba trebala završiti. Rasprava je Herkova za to najbolji dokaz, jer on nije mogao da se uspješno bori protiv točno distingviranih naziva, koji su bili rezultat historijskih procesa. Smatram, naime, da smo već po svojoj profesiji pozvani za to, da na što jednostavniji i jasniji način približimo javnosti historijske činjenice iz prošlosti. To posve sigurno ne ćemo učiniti na taj način, ako i pored poznavanja tih činjenica zahtijevamo, da Gradec »za starije doba nazivamo „slobodni grad Zagreb na brdu Grech“« (48)! Time smo osiromašili javnost za spoznaju, koju mu je mogla pružiti već sama terminologija, a koju odobrava i izvorni materijal: naime, da se već samim nazivom odvoji slobodna varoš od biskupskog i kaptolskog naselja.

Ne smatram, dakle, iz gore navedenih razloga, stanovište Herkova opravljanim, a prema tome niti raspravu uspjelom.

Nada Klaić

JOŠ JEDAN PRILOG DISKUSIJI O KRALJU SLAVCU

U članku, koji je izašao poslije njegove prerane smrti, u Radu JAZU 311 (Pri-lozi kronologiji hrvatske povijesti 1062—1075) M. Barada se ponovo navratio na pitanje kralja Slavca (str. 202—205). Poznato je, da postoji spor o pitanju, je li Slavac bio hrvatski kralj između Petra Krešimira i Dimitrija Zvonimira, kako su držali historičari od Lucićeva vremena dalje, ili je to bio samostalan vladar Neretljana iz samoga kraja XI. st., kako tvrdi Barada u spomenutom članku i u ranijem članku objelodanjenom u »Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku«, 1932. Ja sam svoje mišljenje u prilog Lucićevu nagađanju iznio u »Zgodovinskom časopisu« VI—VII, 1952/3.

U svojem posljednjem članku Barada ostaje pri svojoj tezi, ne pobija moje brojne protuargumente i iznosi kao nov momenat darivanje od strane Rusina, Slavčeva brata, i samoga kralja Slavca neke zemlje u Trsteniku, koju spominje kartular samostana Sv. Petra u Selu. Zemlja u Trsteniku ne spada po svojem smještaju u kompleks zemljišta, koji je osnivač samostana Petar Crni dao crkvi i samostanu sv. Petra prilikom svečane posvete crkve 1079/80, i mora da je, tvrdi Barada, darovana kasnije; prema tome su Rusin i Slavac živjeli poslije 1079/80, a ne prije te godine. Ovaj zaključak, međutim, nije pravilan s prostog razloga, što ne stoji da darivanje zemalja mora uslijediti poslije posvete crkve. Poznato je, naprotiv, da se vrlo često godinama i godinama skupljaju prinosi za gradnju crkve i samostana prije same posvete crkve.

Kartular Sv. Petra u Selu nije, kako točno piše Barada, isprava za se, nego prijepis samostanskih darovnica, kupnja, ostavština, kao i uopće svih isprava, koji-

ma se samostan, napadnut u svom posjedu, branio, ili je što tražio; i isprave se u takvim kartularima obično redaju po posjedovnim jedinicama, a ne kronološkim redom. Prema tome, darivanje zemlje u Trsteniku od strane Slavca i Rusina moglo je biti po tekstu, u kojem se iznosi darivanje te zemlje u kartularu; iz vremena poslije posvećenja crkve, ali isto tako ono može biti i iz vremena prije njezine formalne posvete.

Vrijeme, kad su živjeli Rusin i Slavac, možemo utvrditi samo ako pravilno riješimo spor oko toga, da li jest ili nije pasus u kartularu sv. Petra u Selu, u kojem se spominje presuda kralja Slavca u crkvi sv. Petra kod Omiša u sporu oko neke zemlje (u V. Novaka br. 6, u Barade 3'6), po sadržaju i vremenu nerastavno vezan uz prethodni uvodni dio Kartulara, koji nosi datum posvete crkve 1079 80.

Polazeći od uvjerenja, da je Petar Crni najprije sagradio crkvu, a zatim tek, poslije mnogo godina, povodom teške bolesti odlučio uz nju podići samostan i u nj se povući, Barada je tvrdio da je pasus, u kojem se spominju poteškoće pri gradnji samostana i presuda kralja Slavca o zemljištu, na kojem se dizalo naselje za samostansku posluhu, nastao mnogo godina poslije posvete crkve 1079 80, t. j. negdje 90-ih godina XI. stoljeća. U svom posljednjem članku Barada ipak priznaje, da je Petar Crni već s prvog početka podigao i crkvu i samostan, ali i dalje insistira na tome, da je pasus kartulara Sv. Petra u Selu, u kojem se spominje Slavčeva presuda, dio isprave, koja je nastala tek mnogo kasnije, naime tada, kad se negdje poslije 1090 Petar Crni, poslije teške bolesti, povukao u samostan. Zašto bi tako moralo biti, ne kaže. Svakako ne bi u tom slučaju (ako, naime, samostan i crkva postoje otprije 1078/80), bilo jasno, zašto bi Petar Crni tekar desetak godina poslije postojanja samostana postavio samostanu opata i počeo graditi nastambe za redovnike i posluhu.

Barada se uopće ne osvrće i ne pobija više mojih argumenata, koji bjelodano pokazuju, da je pasus, u kom se spominje presuda kralja Slavca i prethodni uvodni dio kartulara, vezan uz posvetu crkve 1079/80 (V. Novak br. 1—5 i 6; Barada A i B), jedna tekstovno i vremenski nerastavno vezana cjelina. Argumenti su za tu tvrdnju ukratko ovi: 1. Pasus, u kom se spominje presuda kralja Slavca, jest jednostavno nastavak u iznošenju peripetija oko zemalja, koje su u Sv. Petru u Selu bile darovane od Petra Crnog prilikom posvete crkve u svrhu utvrđenja pravovaljane vlasnosti njihova darovatelja; 2. u tom pasusu opetovano dolaze izrazi *prefatus* i *nominatus* za stvari i osobe navedene u prethodnom dijelu kartulara; a datirane godinom posvete crkve 1079 80; 3. pasus počinje s izrazom »nam post«, što upućuje na nastavak, a ne na početak nove isprave; 4. u pasusu istupa kao vlasnik zemalja pred sudom još uvijek Petar Crni, iako bi navodno on već pred desetak godina bio te zemlje darovao Sv. Petru u Selu. Iz svega ovoga slijedi, da je presudu, koju spominje dio teksta s godinom 1079 80 na čelu, Slavac morao donijeti prije, a ne poslije ove godine.

S druge strane, Slavac ne može biti samostalan vladar Neretljana, već mora biti hrvatski kralj, i to s više razloga: 1. Slavac se spominje kao rex, što je pravilo za hrvatske vladare onog doba, a samo iznimka za neretljanskog vladara (rex se 1050 naziva knez Neretljana Berigoj u ispravi, koju je Barada našao u Vatikanu, ali se i tu on sâm potpisuje kao iudex Maranorum); 2. Slavac istupa u presudi spora oko zemlje u pratnji bana Petra, a ta nam je čast poznata samo kod hrvatskih vladara, nikako pak ne kod Neretljana; 3. Slavac donosi na teritoriju hrvatske države presudu o zemljama, koje se nalaze s ove strane hrvatske državne granice. Zbog svih

ovih razloga mora da je Slavac bio hrvatski kralj, pa mu još uvijek moramo s Lucićem tražiti mjesto između Petra Krešimira, koji se posljednji put spominje 1074, i Dimitrija Zvonimira, koji je u oktobru 1075 okrunjen u Solinu.

I u svom posljednjem članku Barada oslanja svoju tezu o kralju Slavcu na činjenicu, da je u prvoj raspravi, u kojoj se govori o zemlji, na kojoj su se gradile nastambe za poslugu, a koja se rasprava, prema kartularu Sv. Petra u Selu, održala u Splitu mnogo godina prije presude kralja Slavca o istoj zemlji u crkvi Sv. Petra kod Omiša, prisustvovao knez Neretljana Jakov, koji se spominje u javnom životu u vremenu od 1077—1088; iz toga Barada izvodi zaključak, da je Slavac svakako morao živjeti poslije, a ne prije kneza Jakova. Objasnio sam, međutim, i tu stvar u svom ranijem prilogu i upozorio na to, da je Jakov dva puta vršio funkciju vladara Neretljana (dux Marianorum ili morsticus) — to jest, ne samo 1077—88 u vrijeme kralja Zvonimira i Stjepana II. nego i ranije u vrijeme Petra Krešimira. Samo u vrijeme kratkotrajne epizode kralja Slavca nalazimo u funkciji poglavice Neretljana (morsticus) Slavčeva brata Rusina.

Od velike je važnosti za naše pitanje i u odlučnoj protimbi s Baradinom tezom činjenica, da iz sačuvanih dokumenata proizlazi, da knez Jakov u vrijeme kralja Zvonimira i Stjepana II. u stvari nije više samostalan vladar Neretljana nego hrvatski velikodostojnik, usko vezan s dvorom i državom hrvatskom; on opetovano prisustvuje hrvatskim državnim saborima, potpisuje se na ispravama između ostalih župana (Jacobus morsticus) itd. A i druge strane, da je Jakov bio poglavica Neretljana također u doba kralja Petra Krešimira, proizlazi iz toga, što se on u prvoj raspravi o zemlji u Splitu spominje kao dux Marianorum, istupa u tom gradu u javnosti u pratnji »vicarius-a« i vojnika, a rasprava je bila mnogo godina prije ponovne presude kralja Slavca, koga — kako vidjesmo — moramo smjestiti u period 1074—1075 (iz teksta kartulara je jasno, da je između prve i druge rasprave prošlo mnogo vremena — post multorum annorum curriculum). Prema tome je knez Jakov živio i istupao u javnom životu Splita, dakle na teritoriju hrvatske države, već u vrijeme Petra Krešimira. A to je, po mojem mišljenju, najvažniji rezultat mog priloga o Slavcu, t. j. činjenica, da je neretljanska oblast svakako za kraljeva Zvonimira i Stjepana, a vrlo vjerojatno već za kralja Petra Krešimira, ušla u sklop hrvatske države.

Ljubo Karaman

STJEPAN ANTOLJAK, HRVATI U KARANTANIJI.

Prilog seobi Hrvata iz Dalmacije u prekosavske krajeve u 7. stoljeću. Godišen sbornik na Filozofski fakultet na Univerzitetu u Skopju. Istorisko-filološki odel. Kniga 9 (1956), № 2. Skopje 1956 (izašlo 1958). Str. 15—38.

U prilogu: »Hrvati u Karantaciji« (v. ovaj svezak HZ, str. 207—31) prikazao sam stvarno stanje naučne problematike, koju je Stj. Antoljak namjeravao svojom raspravom »Hrvati u Karantaciji« proširiti »i s one strane, kojoj su slovenski historičari posvetili možda najmanje pažnje,« i »još više poostriži... nekim novim podacima i pretpostavkama« (str. 16). No njegovo je poznavanje čitave dosadašnje literature upravo neznatno — do 1945 ograničuje se na svega nekoliko stranica dijelom pogrešnog Klaićeva pregleda o stanju problematike pred gotovo sedamdeset (!) godina i na nekoliko Šišićevih redaka prije više od trideset godina (pri čem je izostavio napomene, koje navode izvore, suprotne nekim njegovim tvrdnjama!). Ovo je u stvari i polazna tačka Antoljakova raspravljanja o tom pitanju. U augustu 1957 upozoren je u mojoj pismenoj recenziji na drugu opsežnu literaturu kao i

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA XI—XII.

1958—1959.

Redakcioni odbor:

OLEG MANDIĆ
JAKŠA RAVLIĆ
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB

Štampanje završeno početkom mjeseca jula 1960.